

К 796/799/К 72

120000867865

БОРБАТА в Русенския край

спомени от Марин Ковачев
засл. деятел на физкултурата

притурка на бюлетин «Борба»

София

1980

**БОРБАТА
В РУСЕНСКИЯ
КРАЙ**

Спомени на Мария Ковачев
заслужил деятел на физкултурата

СОФИЯ
1980

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

120000867865

447045

Брошурата Борбата в Русенския край излиза като приложение към бр. 1/1980 на бюлетин "Борба" - орган на Българската федерация по борба.

Борбата има дълбоки корени в бита на нашия народ. Не случайно този спорт има национално значение и в наши дни разнася славата на социалистическата ни родина по всички краища на планетата. Така беше и на Московската олимпиада, където борбата донесе най-много точки и медали за нашата страна в сравнение с другите спортове.

Като древен спорт, борбата има многовековна история. От поколение на поколение се е предавал един и същ завет – българинът да бъде силен, юначен и независим, да побеждава подтисниците и завоевателите и да се бори за свобода и по-щастлив живот.

Това той най-добре е вършил по разни сборища и събори чрез участието си в народните борби. Там нашите деди и прадеди са изпитвали силата си, вдъхвали си вяра един-друг и са отстоявали срещу мракобесието и неправдата.

От тези народни борби впоследствие са излизали талантиви спортисти, които особено в условията на народната власт след 9.IX.1944 г. спечелиха неувяхаща слава за България на международния тепих.

За развитието на борбата в Русенски окръг и особено за народните борби разказва в спомените си неуморният пропагандатор и популяризатор на този спорт у нас, заслужилният деятел на физкултурата – Марин Ковачев. В продължение на дълги години той е записвал спомени на стари хора, а и своите впечатления от борбата в този край на страната.

Тези спомени, оформени в притурка, като издание на бюлетин "Борба", поднасяме на приятелите на народния спорт, като предварително ги молим да ни простят някои пропуски, които естествено, ще се срещнат в поднесените редове.

Вместо увод

По мое желание и подтикнат от Секцията на ветераните от физическото и спортно движение към Окръжния съвет на Българския съюз за физическа култура и спорт в Русе, реших да напиша мои и на други дейци спомени за борбата в Русенски окръг.

Тези спомени ще помогнат на младите хора да сравняват как се е практикувал този спорт в миналото и как се провежда сега. Така, събрани и написани, те ще въздействуват върху младежите да обикнат борбата, а така също ще спомогнат и за тяхното патриотично възпитание, почит и уважение в страната и чужбина.

За борбата в България ще започна с изказването на всепризнатия световен шампион – Никола Петров.

Обръщайки се към французина Дублие, който му сключвал договорите за участие в борби в чужбина, той му казва: „Аз съм ти благодарен за твоята помощ, без която едва ли щях да стана истински борец, но моят свободолюбив дух ме кара да се освободя от твоето опекуство. Реших вече сам да сключвам договорите си. Ще ти предложа това, което бих направил и аз като поостаря. Иди в България и потърси силни мъже. В моята страна са познати два спорта: борбите и кушиите с коне. У нас има силни борци и добри ездачи.“

– Ще отида в твоята страна. Дано намеря силни и честни хора като тебе.

Шампионът го изпратил до гарата. Предал му писмо до брат си – пакет с подаръци – и се разделили. Дублие не се излъгва. В България той постига цята си.

(Из книгата Никола Петров, най-силният човек на века от Д. Кисзов).

Борбата в България

Борбата е най-старият и най-познатият спорт у нас. Тя е в би-та, в кръвта на народа ни. Само така можем да си обясним, че и в най-тежките години на близо петвековното ни робство са се намира-ли силни, яки и безстрашни мъже, които са се явявали на алая, по-беждавали са и най-силните си противници и уверени в своята сила и здравина са ставали хайдутини, бунтовници, войводи. Такива са били: Кара Кольо, Канътлъ Димо, Иван Пехливан, Кънчо, Филип Тотю, Кара-джата и много други. Нека се знае, че в онова мрачно време, слаб, кекав човек, не е стакал хайдутин, бунтовник, а още повече войвода.

След освобождението ни от османско иго, при обстановката на буржоазна България, много от нашите бедни младежи отивали на гурбе-тичлък по чужди земи да дирят прехраната си. Но неударимата сила, която са притежавали, ги е карала да се решат и вземат участие в организираните борби по циркове и разни сборища. Борили са се и са побеждавали и най-силните си противници на Балканите, в Европа и света и са ставали шампиони. Такива са: Никола Петров, Дан Ко-лов; Хари Стоев, Димитър Стойчев; Борис Воденичаров, Евстати Геор-гиев, Тодор Банков и много други.

Сега в социалистическа България, когато са създадени прекрасни условия за развитие на този спорт, нека не ни е чудно, защо нашата малка страна побеждава големи държави и заема първи и втори места в света, в двата стила борба – свободен и класически. Побеждавали сме и ще побеждаваме! Завинаги ще останат имената на Продан Гарджев, Боян Радев, Лютви Ахмедов, Еню Вълчев, Петко Сираков, Иван Илиев и много, много други като тях.

Populists & Progressives

The Populist movement was a political movement that emerged in the late 19th century in the United States. It was a response to the economic and social problems of the time, particularly the plight of farmers and laborers. The Populists advocated for a more equitable distribution of wealth and power, and for the implementation of policies that would benefit the common people. They were particularly concerned with the issue of land ownership, and the need for reform in the banking and currency systems. The Populist movement was a significant force in American politics, and its ideas and demands influenced the development of the Progressive movement in the early 20th century. The Populists' emphasis on the needs of the common people and their call for radical reform were a direct challenge to the established political and economic order of the time. Their ideas were reflected in the platform of the People's Party, which was founded in 1892. The Populist movement was a testament to the power of grassroots organizing and the ability of ordinary people to demand change from their government.

Борбата в Русенски окръг

Като учител в с. Две могили (сега град Две могили), Русенски окръг, в областта на физическата култура и спорта съм работил повече от 35 години - от 1927 г., първо като главатар на д-во "Юнак", а след 9.IX.1944 г. като председател на местното физкултурно дружество "Филип Тотю". От 10 години съм деятел на окръжната секция по борба в Русе.

Народните борби, които ще опиша, най-вече преди Девети септември 1944 г., се провеждаха без всякакъв централен и окръжен орган, който да ги ръководи. Организираха ги местни дейтели и любители на този спорт. Един от тези дейтели и организатори бях и аз, първо като сътрудник, а след това и като инициатор. Провеждахме ги без всякакъв правилник. Правилникът - това бяха местните традиции. Борбите се ръководеха от стари борци, които изпълняваха и ролята на съдии. За тренировки, салони, тепихи или школи и дума не ставаше, защото такива не съществуваха. Медицината и науката не вземаха никакво участие. Народните борби се провеждаха през пролетта, лятото и есента, на открито, на селските мегдани, пазарищата или на поляната в края на селото. Това ставаше по време на панапри, сборове големи празници и сватби. Определеното място се почистваше с бръскалки (дървени метли). Очертаваше се "алая" (кръга-мястото за борба), а вън от кръга беше мястото за публиката. Поставяше се охрана от доброволци. Предварително разхвърляхме стари вестници и книги из алая. Донасяхме кофа или туба с масло - олио, често пъти утайка, за мазане на борците. Тогава практикувахме тъй наречената "мазна борба".

Мазната борба, наречена още и турска борба, пректикувана още в далечното минало, помня още от детските си години. Наричаха я така, защото борците мазеха телата си с масло-олио, без лицето и главата. Поставяха една маса за комисията, по право за касиера,

който съхраняваше парите и изплащаше наградите на борците и т.н.

На определеното място се струпваше публиката, която насядаше около алая. Преди започване на борбата на алая се явяваха смешници, които забавляваха публиката. Бореха се с калпаците, с каскетите си, развяваха байряци, пушаха шеги и т. н. На определеното място заставаха музиката - зурни и тъпани.

Определяше се викач, който съобщаваше реда на състезанието и приканваше борците да излязат на алая. Първо излизаша борците в най-леката категория, тъй нареченото "тесте". След тях - по-тежките, наречени "кичук орта". За тези две леки категории борци не се изискваше мазане с масло и обуване на каспети - кожени гащи, направени специално за борба. За полутежките - "бийък орта" и тежките "баша", се изискваше мазане с масло и обуване на каспети.

Борците от най-леката категория се строяваха в редица по 15 - 20 и повече души. Това бяха предимно местни борци и такива от близките села. Не бяха редки случаите, които съм наблюдавал, а именно при подреждане на борците, току гледаш някои от младежите запрятат крачоли, хвърлят сетрето или палтото и се подреждат в редица. Тегленето с кантар не се практикуваше. Всеки сам определяше категорията, в която ще се бори. Ако се забележи някое несъответствие и очевидно различие, съдиите - стари борци, ги изваждаха от редицата, като им казваха, че не са за тази категория и трябва да минат при по-големите. Когато се налагаше, така се подхождаше и при другите категории. Комисията от стари, опитни борци, разпределяше борците на око по двойки и борбата започваше. По същия начин след приключване на леката категория, ставаше разпределението и на следващите категории, но тук вече борците бяха по-подбрани. Идваха известни борци и от далечни места. Особено внимание се обръщаше на полутежките "бийък орта", а най-вече на "баша". Когато преобладаваха труци в "баша", викаше се ходжата - турския поп, който им четеше нещо на турски и борбата при тях започваше при известен церемониал. На "баша" се разрешаваше предварително да се събира парипарса. По двойки, както ще се борят, те минаваха покрай публиката, която им даваше по някой лев. Парсата се делеше по равно между тях. Борбата се ръководеше, както споменахме и преди, от стари борци - пехливани, които са престанали да се борят. Победата се отсъждаше на място - веднага, по правилата на самата борба, а не по някакъв неписан правилник.

Мазната борба протичаше така: За всяка категория борците се разпределяха по двойки. Всички двойки от една категория се бореа едновременно. Регламент на времето не се даваше. Борбата се водеше до победа. В момент за разкъсана хватка, борецът имаше право да вземе парче вестник от земята, да избърше маслото и потта от очите, устата и носа, въобще от лицето си. После вестникът пак се хвърляше на земята. В следващия момент, ако нямаше чиста хартия, вземаше се тази, която веднъж е употребявана от друг борец и т. н. Лекарски надзор не се изискваше. Допущаха се борци с пъпки, краста и т. н. (От сегашна гледна точка, това е недопустимо).

А сега едно малко отклонение ... В нашето село най-напред в окръга бе направен опит да се организира борба на тегих. Поканихме Хари Стоев, Димитър Стойчев, Евстати Георгиев, Тодор Банков от Русе и други двама, на които имената не помня. Те проведоха борбата "кеч" на тегих. По скоро това беше един голям бризент, под който поставихме една каруца сено. Това стана в училищния двор. Набора се много публика. Именитите борци разнообразяваха борбата си с най-различни хватки. Имаше умение, бързина, ловкост и съобразителност. Публиката и ние, ръководителите, направихме сравнение с мазната борба: "Това е чиста и спретната работа". (Хари Стоев си спомня много добре този случай в Две моголи, който бе разказан на една другарска и приятно прекарана среща).

Искам да припомяна за една полезна практика при народните борби, която способстваше за нейното масовизиране. Когато излизаха да се борят по 7 - 8 двойки, пък често пъти и повече, победените борци по реда на отпадането (борбата се водеше до победа или даване пес, т. е. когато се признаваш за победен), отиваха при касиера, който на всички даваше по 2 - 3 лева тогавашни пари, когато средната месечна заплата беше около 2000 лв. На победителите не се даваше още нищо, те продължаваха да се борят. Падналите при втората среща, също отиваха при касиера и на тях се даваше по 3 - 4 лева и т. н. На следващите се падаше по 4 - 5 лв, докато на финала остане двойка и тя получаваше определената награда за първо и второ място. Така се постъпваше и със следващите категории, но там на загубилите борци парите се увеличаваха с по 5 - 6 лв. Това зависеше от решението на организаторите на борбата и от постъпките приходи. Тук също определената награда вземаше последната двойка. Когато останеха трима да капладисат (закрият) категорията,

третият се наричаше "кама" и на него се определяше награда. Така всеки участник в борбата вземаше по някой лев и оставаше доволен. На следващите борби, в някое от съседните села, пък участваха вече по-подготвени борци и след няколко срещи те повишаваха постепенно майсторството си, докато започваха да стигат и до финалите. Така се създаваха народните борци. Разбира се, имаше и такива, които още при първите срещи се сбодуваха с борбата, поради слаба физическа издръжливост или психическа неустойчивост. Такива участници не можеха да станат борци.

Рекламата за провеждане на народните борби, за панаирите в по-големите села (центрове), който траяха по 7 - 10 дни, се правеше чрез афишите, които се отпечатваха за панаира, и в които, между другото се пишеше: "При закриване на панаира, на еди коя дата, ще се проведат народни борби с изтъкнати борци от цялата страна."

Нашите известни панаири в Русенски окръг, които ежегодно се провеждаха в селата: Две могили, Тръстеник, Сливо поле, Вятково, Текето и в гр. Бяла, имаха чисто търговски характер. За деня на борбите, освен местните борци и тези от близките села, пристигаха борци на групи от по 5 - 6 души, извоювали своята популярност и от други области на страната, най-вече от Делиормана и Герловото, Шуменско, Провадия и други места. Ще съобща някои имена на такива борци: Иван Дочев и Радко Касабов от с. Николово, Георги Р. Фучедринев и Тудото-пехливан от с. Две могили (сега град), Киро Андреев от Провадия, Тонито и Хасан от Бъзовец, Марин Кавръков от Варна, Кел - пехливан от Опыка, Петко Сираков от Вълчи дол, бай Владо и Йордан Иванов - Злото от Сандрово, Али Осман, Коджа Мехмед, Тербожлията и Замбака, бяха известни борци от Дели-ормана и Герловото, но селата не помня, Йосиф Мехмедов от Веселина, Любви Алмедов от Подайва, Кольо Маринов от Сенник, Абедин - скритата сила, от Гложево, Муса Алиев от Бисерци, Саид Мустафов от Търговище, Светослав Войнов от Русе, Стефан Станчев от Просена, Иван Вължанов и Дони Иванов от Широково, Симеон Цачев от Горно Абланово, Георги Мор. Ачев от Мартен, Петър Славов от Кошово и много други.

При много случаи те се дележа на групи, които заставаха едни срещу други. Просто - търсеха да се срещнат за реванш. Диреха си "карез", както се казва. На тези срещи борбата беше много амбициозна, дори жестока понякога. При такава остра борба, в която се удряха шамари и се стигаше до сбиване, бяха нужни големи усилия

от страна на организаторите, за да успокоят духовете и борбата да продължи. Не бяха редки и случките, когато се намесваха местните власти.

На такава амбициозна борба, която се харесваше от населението, освен посетителите на панаира, т. нар. панаирджии, идваха и голям брой любители на този спорт с десетки каруци, за да наблюдават специално схватките. При приключване на борбата, коментарите и одумките не стихваха. Те продължаваха с дни, като публиката се делеше и симпатизираше на единия или друг борец. Често се идваше до спорове, закани и обещания за нови борби.

Така публиката се амбицираше, посещаваше народните борби и задоволяваше любопитството си към този мъжествен спорт.

Освен парсата, която си събираха борците, борбите се правеха и с входни билети. От набраните средства се даваха парични награди, както отбелязахме преди това. Намирам за необходимо да отбележа такъв случай: при народните борби на панаира в с. Лъве могили, през пролетта на 1944 г. събрахме сумата 144 000 лв. (стари пари), от която след като платихме наградите на борците, които останаха много доволни, останалите пари внесохме в читалищната каса за фонд "Постройка на читалищен дом".

Освен тези големи народни борби, които ставаха по панаирите, такива се провеждаха и по случай местните съборове. Почти във всяко село, на което съборът е през лятото, пролетта или ранната есен, не минаваше без организиране на народни борби. От само себе си се разбира, че те по мащаб и по посещение бяха по-малки. Тук борбите се посещаваха от местните борци и такива от близките села. При тях също не минаваше без амбиция и желание за победа. Интересът от страна на населението също беше голям. При тези борби наградите на борците се даваха от кметствата или от пари, които борците събираха от посетителите с входни билети.

Много голям интерес се проявяваше към народните борби, устройвани по случай някоя сватба. За тях бащите на младоженците определяха по някое животно, най-вече коч, овце, шилета, а също така закупуваха и басми за награда, но се даваше и бакшиш. При такива сватби се канеха отделни извесни борци, имената на които се съобщаваха на населението. Това зависеше от материалното положение и любовта към този спорт от страна на свекъра. При такива борби също се струпаха много хора. Те също се ръководиха от стари борци-

пехливани, които определяха победителите.

Ще опиша борбите при такава сватба в с. Батин, Русенски окръг. Това било през 1922 година. Ангел Копев от това село бил богат земевладелец, скотовъдец, собственик на вършачка и кръчма. Батин му било нещо като полуколония. Икономически държал селяните в ръцете си. Същински господар.

Жени той първородния си син и прави голяма сватба. На нея ка-ни приятели от Русе, Бяла, негови близки от околните села и родни-ни. На всички тия сватбари той иска да съзладе развлечение, като им устройва големи народни борби. Пристигат много борци, между кои-то и известния, непобеждаван лотогача Шабан Пехливан. От с. Две мо-гили пристига също младият и много надежден борец Георги Райков Фучеджиев. Шабан е бил по-стар от него.

Георги Райков, по-нататък ще го наричам бай Георги, защото аз като дойдох в Две могили, той беше около 15 години по-възрастен от мене, беше висок 198 см, много силен и здрав, над 110 кг, с дъл-ги ръце, които завършваха с големи длани и дълги пръсти. Започнал да се бори още като юноша, но оформянето му станало в казармата. Там, в полковата част, нямало войник, който да го надвива. За тези си победи често е бил награждаван с отпуск по няколко дни. Но след това не бил се срещал с такъв силен човек като Шабан Пехливан.

Ангел Копев направил борбата в големия си двор. Близко до алая е имало заградена кошара, с доста овце, шилета и един голям коч. До оградата имало завързано едно мъжко теле-даначе. Всички тези животни били нагласени за награда на борците.

Бай Георги пристига с 3 - 4 каруци с първенците на селото, които също били поканени на сватбата. С тях идват и старите борци от селото: Иван Павлов, Баню Колев, Райко Казасов, Зейнел Пехли-ван. Те били в комисията заедно с другите стари борци, която ще ръководи борбите. Народ имало много, нямало как да се преброи.

Борбата започва с леките категории. Всички обаче, с нетърпе-ние очакват срещата между бай Георги и Шабан Пехливан. Най-сетне на алая застават двамата борци един срещу друг. Зурлите свирят не-прекъснато, тълпите бият тревожно. След обичайните изписвания с ръце и върху колене, те се захващат един за друг. Схватката е била продължителна, напрегната, амбициозна, а не били редки и момен-тите на жестокост, когато е ставало нужда да се намесва комисията и да ги предупреждава за по-коректна борба.

При един захват на черек, бай Георги с голяма сила отлепя противника си от земята, с още по-голяма сила го обръща на едното рамо и при трети тласък раменете на Шабан са залепени – притиснати до земята – туш! Победата е спечелена от бай Георги. На него дават телето с няколко метра басма, а на Шабан – коча. На останалите борци по реда на победите дават овце, шилета и басма.

Новината за победата бързо стигнала до Две могили. Набързо се въпятат няколко каруци и тръгват да посрещнат победителя. Пресрещат го близо до с. Обретеник. Целият керван от десетина каруци потегля за Две могили. Влизането в селото било много тържествено. Събрали се много хора от двете страни на пътя – мъже, жени, деца. Бай Георги пристигнал в първата каруца, станал прав с наметната басма през рамо, с ръкомахания на ръцете си той поздравявал своите съселяни. Завързано отзад на каруцата вървяло даначето. С продължителни ръкопляскания и мощно "ура" от децата били посрещнат техният герой и изпратен до дома му. Слуд него минали и останалите каруци.

За тази победа над Шабан Пехливан се говорело дълго време, а и сега още се приказва...

Втора знаменателна победа на бай Георги удържал в Стара Загора ра. На обявените големи народни борби, той е бил заведен от Янес – арменец, който имал хамал-башия в Русе, и с всички хамали пристигнал в Две могили. Тук през време на Европейската война 1914 – 1918 г. митницата от Русе е била преместена в с. Две могили. След свършване на войната Янес не се върнал в Русе, а останал в Две могили и отворил кафене. Сам той обичал да се бори и се привързал много към бай Георги. Завежда го в Стара Загора, като му поема разносните, още повече, че той имал роднини.

Явяват се пред комисията и го записват да се бори в "баша". В тази категория е имало 8 борци. На финала за "каплидисване", както се е казвало тогава, пак застанал бай Георги и прочутият Ариф Пехливан. Бай Георги предварително бил предупреден за неговата хватка-чалъм, с която побеждавал. Тя била следната: с голям устрем се впускал в краката на противника си, хващал го здраво и като го вдигнал, пренасял го 3 – 4 крачки и го пушал. Това отлепяване от земята по правилата на турската борба се смята за победа. Бай Георги приел ниска борба. Заставал срещу него на коляно. Така не му давал възможност да приложи неговата си хватка. След

доста мъчителна борба, през време на която победата клоняла ту на едната, ту на другата страна. най-сетне бай Георги успява да го захване за единия крак, сваля го на земята, с тигрова бързина се хвърля върху него и с хватката "курт-капан" го принуждава да му даде пес - да се признае за победен. Едната ръка на Ариф от рамото била извадена. Наградата за победителя била едно хребче. Продават го на място за 5000 лв и се завръщат радостни и доволни в селото.

След победата си за втори път над Ариф Пехливан, същият го потупал по рамото, събул си каскетите, подарил ги на бай Георги, като му казал: "Подарявам ги на бай-пехливана".

Заради неговата сила турците го наричали "кърпеден-гиси", т. е. като хване с ръцете си, стиска като с клещи.

А ето и някои подробности за живота на бай Георги.

Син на заможен стопанин, той сам обичаше да разказва за своето детство, "Имахме два големи вола. Когато колата се движеше равномерно, натоварена със сено, аз хвалях едновременно задните колела с двете си ръце и се опъвах назад, притискайки здраво краката си на земята, воловете спираха. Същото правех, когато орех с плуг: хвалях го с две ръце, опъвах назад и воловете също спираха. При това-рене на колата с чували, пълни с храна, никога не търсех помощ. Грабвах чувала от 100 и повече килограма и го товарех на колата. При отиване на оран или връщане от оран вдигах плугът заедно с колелетата и го товарех на колата".

Така в продължение на едно десетилетие след Европейската война бай Георги беше най-силният борец в Русенски окръг.

Днес по неговия път първи внук му Илиян Бучеджиев, юноша над 100 кг.

В миналото не са били редки и случаите на инцидентните борби. Такива са били провеждани между овчари, воловари и при други случаи, където са се събрали младежи.

Искам да опиша един такъв случай в с. Кошов, Русенски окръг. Това е станало през 1920 година. Имало е кираджии с биволски коли, които са извозвали брашно от голямата търговска мелница в Кошов за Русе. На излизане от селото, горе на равнината, имало и овчари, които пладнували овцете. Един от кираджите бил як и обичал да се бори. Гледа един млад овчар, който имал вид на здравеняк. От дума на дума дошли до това, желали овчарят да се побори с кираджията. Овчарът приел. Кираджията му казал: "Но ще имаш пред вид, че при победа ще взема 20 овце". Овчарят от Кошов - Петър Г. Драгиев, му

отговорил: "Аз пък, ако победа, ще взема единия бивол". Старият овчар ядло Кочо Краека и пругите кираджии били свъчетели.

Без много да му мислят, хванали се встрани от пътя на полянката. След бърза и съобразителна борба, кираджията бил победен от младия и силен овчар.

- Ти как ме мислиш - рекъл овчарят. - Аз мога да повдигна магаре, както е натоварено с баките с мляко.

- Виж, рекъл кираджията, ако можеш да вдигнеш бивола, ще ти го дам, а на негово място аз ще се въргна - неговито подхвърлил кираджията.

Размяната на животните не станала, но победата останала, и за нея дълго се приказвало.

По него време селските спорове за мери, пасища, водопошта, гори са били непримирими. Така е било между кошовчани и ивановчани. Десетина мъже от Иваново изненадват младия овчар - народен борец в стърнищата с овцете, нападат го със сопити, нанасят му жесток побой, като го оставят полумъртъв на земята, пребит. Докато го отнесат в селото, той умира.

Така бил ликвидиран живота на един младеж, здрав и силен, от когото се очаквало големи победи.

Подобна сила като овчаря Петър Драгиев е притежавал и неговия племенник Петър Славов. Кошов си остава село с традиции в борбата. Техни продължители са Руси Ивайков, Гепо Данев и др.

А сега за един друг оригинален случай.

Това става преди Европейската война (1915 г.). На Гергьовден Иван Миховски, младеж от Басарбово, Русенско, отива със сватовници в с. Щръклево да го задомят. Този ден, по случай събора им, имало народни борби и той отишел да погледа борбите. Предупредили го, да не се бави. Бил млад, як и надежден борец. Погледнал, погледнал, но сърце внашко, трае ли? Обул едни платнени гащи и се строил при "баба". Мисълта, че трябва да покаже мъжествеността си пред момата, не го напускала. Борил се смело, бързо и победил всичките си съперници.

Неспокойни били в този момент сватовниците. Чудили се, какво е станало, защо се бави годещарят?

Но в този момент се чул писък на гайда. Годещарят пристигнал, обграден от група щръклевчани и деца, водейки спечеленият коч.

Това внесло още по-голяма радост и тържественост на годежа на Миховски.

Друг център за провеждане на народни борби в Русенски окръг, е бил и си остава с. Сандрово с околните села. Старото име на селото е Табан.

В с. Сандрово борбата е съпровождала живота на селяните, от- както се помнят ... "Може би от създаването на селото" - обясни старият борец, бай Владо Дочев. - Преди нас борбите от нашето село ръководеше стария ни съселанин (бивш борец) Боино Георгиев. Той често присъствуваше на нашите селски борби и ни напътствуваше, да- ваше ни съвети за практическото приложение на борбата, като ни по- казваше някои хратки, даже определяше по-талантливите между нас. Казваше ни: „вие сте якички момчета и имате чалъм в борбата, продъл- жавайте!“

Един от тези младежи бях и аз. Моите другари, с които растях- ме заедно и станавме борци, бяха: Кирил Ангелов, брат ми Игнат, Съ- би Данев и други. Освен на нашите селски борби, които се устройва- ха по време на сбора и големи празници, като Великден и Гергьовден, вземаме участие и в борбите, в съседните села Мартен, Сливо поле, Бабово и другаде. Победите, които печелихме, наградите, макар и малки, които ни даваха, бяха за нас голям импулс. Те ни караха да мислим за борбата, да я обикнем и тя стана за нас най-любимото спортно занимание. При нас, като че нямаше младеж, който да не се бори. Всяка вечер на края на селото се правеше хоро. Свиреха с ка- вали, гъдулки и други народни инструменти, а когато нямаше свира- чи, момчетата пееха хороводни песни и играеха. Ние, момчетата, настрани от хорото, пък се борехме. Това ставаше всяка вечер, кога- то времето позволяваше. Създаден бе такъв обичай: събиряхме се там, правехме хоро, борехме се, докато дойде селският воловар - чардата и овчарите. След тях всички се разотивахме, за да приберем добитъ- ка ...

На въпроса ми, кога е станал борец, той отговори: "Първо като ученик в горското училище в гр. Самоков. Там между моите съученици нямаше кой да ме победи. При едни народни борби в Самоков, ме на- караха да се реша и взема участие в тях. Участвувах в полутежките- "бинок-орта". В тази категория бяхме 6 борци. На финала се срещнах с Излидин Пехливан-помак, който бе известен по този край. Помъчи-

хмем се доста, но с моята любима хватка - "Драгиевата", плещите му залепнаха на земята".

"След време дейността ми като горски съло ми позволяваше да укрепвам силите си. Искам да приключа с това: девет години бях победител на добре устройваните народни борби в с. Бабово. Имах обаче много тежки срещи, които ще запомня завинаги, защото завършиха с контузии и трудни победи, едната с Мехмед Пехливан, а другата - с Калин Пунарджиев от Беловец. Борбата ми с Кирил Пунарджиев беше толкова амбициозна и жестока, че в къщи се върнах с охлузено лице, разбит нос и силни болки в стомаха, които продължиха доста време. Баща ми, макар че докарах едно теле, ме посрещна с думите: "Как не са те убили, но го каза, защото беше ядосан. Болките минаха, а мерака си остана. Силите се възстановиха и пак продължих да се боря. Такъв бях."

Бай Владо вече е 75-годишен. Отдавна е престанал да се бори. След него обаче, израстнаха не по-лоши борци, които продължават да славят Сандрово. На първо място трябва да споменем Йордан Стефанов, по прякор Злото. Наричаха го така, заради неговата бърза, страстна, изпълнена със спортна злоба борба. Борба, която никога не се наситяше да гледа. Той беше и национален състезател. Участвувал е в международен турнир по свободна борба в Турция - гр. Анкара, през 1957 година. По това време категориите са били 8, той се е борил в категорията до 67 кг. Участвували са СССР, ГДР, България и Турция с четири отбора. Борбата е била проведена в една стара зала на тепих, отборно всеки срещу всеки.

Той сподели: "Най-тежка ми беше срещата срещу Шахан. Аз го превъзхождах по бързина, тактика и съобразителност, но голямото пристрастие на турските съдии, което прилагаша спрямо мен, страшно ме тормозеше. Шом като провеждах активна борба и доближах края на тепиха, веднага свиреха и, обратно, когато е в атака Шахан, се изчакваше дано вземе някоя точка. Често се намесваше румънският съдия, за да отстранят някои от неправдите. На три пъти го докарах до туш, но не се признаваше. Публиката също беше страшно пристрастна - свиреше, хвърляше бутилки и други предмети на тепиха. Тази тежка обстановка ме амбицира и накара да дам всичко от себе си, но да победя. Борих се като пантера. Хватките се редяха една след друга. Не виждах нищо пред себе си, не следях ни време, ни точки. Когато изтекоха 15 минути и съдията ми вдигна ръката като победител, пред

очите ми се появи тъмна мъгла. Не видях вратата, през която трябваше да вляза в съблекалнята. Тая победа бе извоювана благодарение на твърдата ми воля, която ми даваше сили.

В народните борби участвах редовно. В първите години след девети септември те се провеждаха пак по старому, т. е. това бяха състезания по мазна борба. Аз се борех в леката категория, но редовните ми победи караха комисията да ме вдига в по-тежка категория - "бичк-орта". Победите, които печелех и специално над Мехмед Чакъров от Гложене, накара комисията да ми определи да се боря при най-тежките - "баба". Така в с. Езерче, Разградско, бях определен и се борих със Саид Мустафов, нещо неестествено, но се борих. Тая несъобразителност от моя страна и от страна на комисията бързо изхаби физиката ми и аз престанах да се боря".

Той прекрати борбата, но името му на истински и талантлив борец остана.

Най-младият борец, който при новите условия на днешното време се извиси в борбата и си спечели добро име, стана любимец на публиката при народните борби, е сандровчето Йордан Иванов, малкият Данчо. Същият не пропуска народни борби, без да вземе участие в тях. Като състезател в окръжния представителен селски отбор, на републиканското селско първенство в Лазар-Станево, Ловешки окръг, завоюва шампионска титла и окичи гърдите си със златен медал през 1969 г. в категория до 62 кг.

Младата смяна от Сандрово също има добри представители в борбата - Борислав Минков, Слави Йорданов - син на малкия Данчо, Валентин Йорданов в спортното училище - Русе и много други.

Не е малък приносът за борбата в Русенски окръг и на с. Николово. В миналото то се делеше на две села: Липник и Гагалия. Днес те представляват едно ново, свързано помежду си, добре благоустрояно селище, което носи името на техния съселанин, Никола Попов - предания син на партията, интербригадист от Испания, секретар на Окръжния комитет на партията в Русе преди 9 септември 1944 г.

Данни за началото и развитието на този спорт в селото ми даде старият, известен в този район борец, дядо Иван Дочев. Той е роден през миналия век, на 24.IV.1893 г.

Бодър и със запазени сили, той ми разказа: "Аз бях бедно момче, но растях добре и не съм боледувал. Още като десетгодишно момче ние - воловарчетата се борехме. Често са ме борили по две момчета и пак не можеха да ме заваят. Когато пък ставаше сбора,

без борба не минаваше нито в селото, нито на Текето. Там се трупахме да гледаме старите, вече покойници, наши чичковци. Те бяха много и често се бореа. Такива бяха: Гоцо Лазаров, Стоян Печеоолу, Христо Кадикявлев, брат му Пани, Георги Рашков и други. Бореха се по сборовете, сватби и големи празници. Правеха турска борба, така я казваха, но с масло не се мажеха. При нас нямаше турци и не обичахме да си папаме тялото с масло. След тях, когато възмъзнахме, и ние така продължихме да се борим. Мои съселяни, които също се бореа, бяха Ангел Данев, Санди Вълканов, Иван Коев. Когато бяхме заедно, записвахме се в различни категории, за да не си пречим, или пък като се паднехме в една категория, борехме се да изморийм противника, а по-слабия отстъпваше на по-силния. Така си подпомагахме един - друг.

"Постъпих войник в Русе. Между войниците бях един от най-силните борци. Най-големи борби в Русе се правеха по време на "търлата". Това беше нещо като панаир, но много народ се струпваше, особено от селата. Много търговци си изнасяха стоката, идваха църкове, люлки, свирачи и т. н. На търлата се устройваха и големи народни борби. Ротният командир ми разреши да взема участие в тях. Борих се в полутежка категория. Всички, с които се срещнах - българи и турци, побеждавах. На финала останахме с Мехмед Пехливан, който след това замина в Турция. Борбата ни бе равностойна и тежка. В един момент така го докарах, че успях да си мушна главата под минацията му, хванах му здраво крака и хвърляйки го през глава, го затиснах на земята. Бях обявен за най-добрия между борците. Дадох ми пари, но не помня колко.

"След уволнението ми от служба и приключване на войните, станях каруцар в Русе. Превозвах стоки, прекарвах камъни и всичко каквото ми попаднеше. Този ежедневен труд ме изпече и сам чувствах здравината, с която разполагах. Като си изпълнех пъката, депата ми се люлееха на нея. Продължих да се боря в село и околните села. Най-голямата награда, която съм вземал, беше на панаира в Сливо поле. След като победих всичките си противници, вземах едно малаче. За моя сиромашлък това беше голяма радост.

- А бе, какво да ти кажа, то нашето беше бедняшка работа. Никой не се грижеше за нас. Нямаше подходящо облекло. Турците в това отношение бяха по-добре от нас, защото всички, когато станеха борци, се снабдяваха с каспети. Ние си шиехме гащи от платнища, боти-

зент, кой от каквото намери.

— Аз, като гледам сега как са стъкмени, какви грили се полатат за тях, не мога да им се нарадвам".

С това приключи разговорът ни с дядо Иван.

След тази смяна борци, която описвам, Николово роди и възпита други с не по-малка известност, с които и досега се гордее. Един от тях бе Радко Касабов — здрав, силен мъж, който бе национален състезател по класическа борба, бивш републикански и балкански шампион в този стил.

След него трябва да споменем имената на Васил Плачков, Иван Митов, Пенчо Банчев, Андрей Димов, Йордан Паламарков, Тодор Паламарков. На първо място трябва да се отбележи заслугата на Васил Плачков и Иван Митов, които освен като добри борци същевременно бяха и треньори на младите.

Сега в селото има салон за борба, тепих и други спортни съоръжения. А в близките една-две години ще се построи голъма спортна зала.

Понастоящем тук има детска школа по борба, която дава попълнение и на спортното училище в Русе. Ръководи се от младия треньор Тодор Паламарков.

В Николово има два мъжки отбора и в двата стила — свободен и класически. Те редовно участвуват в окръжни и републикански селски първенства.

В спомените и събраните материали искам да отбележа и това, че едно от водещите села в окръга, което добре организира и провежда народните борби както в миналото, така и сега, си остава с. Вятново (днес град).

В него ръководители, дейтели и състезатели винаги са се придържали и придържат към традицията за устройване на народни борби. Важното, което изтъквам, и което трябва да се възприеме и от други населени места, е че те, след като отпадна провеждането на Вятовския панаир, по време на които организираха тия народни борби, не се примириха и не се отказаха от тази традиция.

Така, общественият актив и физкултурните дейтели решиха: Ежегодно всеки втори неделен ден от м. май да се празнува Ден на физкултурника.

Така през последните години този ден се провежда масово и ор-

ганизирано. Добрата организация, е най-добрата агитация.

На празника присъствуват по 5 - 6 хиляди души, които наблюдават с интерес състезания по мотоциклетизъм, конен спорт и народни борби в три възрастови групи - пионери, юноши и мъже. Средствата от състезанията се използват за спортно строителство.

За полезно намирам да отбележа и това, което ми е разказано преди повече от 50 години, пак във връзка с народните борби.

Преди много години в едно село един селянин отглеждал мъжко теле - биче, от хубаво - по-хубаво, мренка, както се казва. Изкарал го на панаира. Много хора се струпали да го гледат. Не могли да му се наравдат. Явили се и купувачи. Попитали селянинът за цената.

- За пари не го давам - бил отговорът. Ще го дам на този, който го вдигне и пренесе 5-6 крачки.

Слухът обхванал целия панаир. Хората започнали да коментират този случай. Намерили най-силните борци, които дошли на панаира, и ги поканили да се опитат, дали не могат да го повдигнат. Дошли, гледат бикчето и се чудят как може да го повдигнат и преместят. По-силните се опитали да сторят това, но уви - не може!

- Невъзможно е да се вдигне. Той, чичкото, се шегува. Даже някои почнали да го обвиняват, заедно се подиграва с хората.

Селянинът, за да им докаже, че няма никаква шега, а може да се вдигне бикчето, съблякъл палтото, навел се под него, сграбчил го с двете си ръце и го пренесъл 7-8 крачки.

Всички останали изненадани от силата му. Запитали го, откъде се е взела тая сила у него. Той обяснил: "Още като се роди теленце, когато трябваше да го отлъчвам от кравата, винаги го вдигах и носех в неговата кошарка. Обратно, когато аз го пушам да суче, пак го носех на ръце до кравата. Всеки ден го носех от едно място на друго по няколко пъти: до сайванта, до гераня за водопой и т. н. Така аз си го носех и то си растеше, та досега. Разбира се, когато стане бик, тогава няма да мога да го вдигам - казал с усмивка селянинът ...

(Разказът ми е предаден от дядо Стефан Нейков - 85-годишен от Две могили).

Някога, много отдавна, един бей устроил на сватбата на сина си големи турски борби. Определени били големи награди за борците победители, особено за "баша", най-силният пехливанин.

В областта, която управлявал баят, имало един знаменит пехливанин. В съседния вилает обаче имало още по-як от него.

Събрали се първенците, любители на борбата, за да обмислят как техния пехливанин да спечели победата. Питали самия него, как вижда срещата.

- Един път се срещам с него, казал той, и ме надви, много е як!

Решили да се посъветват с ходжата. Отишли при него да му искат съвет, как може да извоюват победата. Няма ли някоя хитрост, с която да си послужат. Ходжата помислил, помислил, па им казал:

- Може да стане тази работа, но ако извършите това, което ви кажа. В одаята, в която ще спи пехливанина, ще му оставите да го обслужва една хубава ханъмка, ама хубава, пак повтарям. Ще я подготвите добре. Всичко може да прави с него, но не бива да му се отдава. През цялата нощ никакъв сън, нито за нея, нито за него. Ако сторите това, победата е ваша!

Поръчката на ходжата била изпълнена.

Вечерта в одаята, където бил настанен да спи пехливанинът, довели една хубава ханъмка, ама "гюлзейде" - както се казва, хубава!

Като я видял, пехливанинът казал: "Ашколсун, блазе на тая майка, която е родила и отгледала тая хубавица".

Сбул си първулите на судурмата и ханъмката посегнала да ги вземе. - Не къзъм, аз ще ги поставя, където им е мястото. Станал завързал вървите, повдигнал с едната си ръка съчака на къщата и ги оставил там закачени. С това показал голямата сила, която притежава.

Нощта преминала точно по указанията на ходжата. Съмвало. Пехливанинът се облякъл. Отишъл да откачи първулите, за да се обуюе. Помъчил се да вдигне съчака на къщата, но не може. Извадил нож, отрязал вървите и така си вземал първулите.

Отишли на "алая". Хванали се двамата пехливани на борба, но уви! Местният пехливанин победил. Получил скъпият дар.

Когато пиша тези спомени и давам данни за борбите в Русенски окръг, искам да се спра и изразя своето внимание и уважение към дейността и спортният живот на всеизвестния русенски гражданин и борец - Тодор Банков.

Тодор Банков е роден на 5.III.1905 г. в с. Сеново, Русенско, а сега Разградско. Още от дете се развива много добре физически.

Когато навлиза в юношеската си възраст, вече е здравеняк и със силата му никой от неговите връстници не може да се мери.

Първите му срещи на алая минават незабелязано. Ръмнанието прилича, когато постъпва войник в Шуменския гарнизон. Между разните спортни занимания в казармата не са били рядкост и устройваните борби сред войниците в гарнизона. Там той е проверявал своята сила, ловкост, издръжливост, съобразителност и тактика в борбата. Във всички срещи е завършвал с победа.

Първите му схватки в свободния стил са свързани с мазната борба. Той не един път е обувал каскетите. Тъй като килограмите му не са били малко, винаги е вземал участие в полутежките катетории "биук-орта", а след това вече и в тежките - "баба".

През 1930 г. в гр. Нови Пазар, Шуменски окръг, Банков побеждава всичките баш-пехливани - българи и турци, и бил обявен за най-добрия борец в стваната на турската мазна борба.

Бързото му израстване като първокласен борец му спечелва популярност и скоро е привлечен в борцовата школа в София. Тук влиза в редиците на големите български борци: Дан Колов, Димитър Стойчев, Хари Стоев, Евстати Георгиев, Иван Вардарски и други. Израстнал, утвърдил се като добър борец, който ще прослави страната, заедно с тях заминава за Париж, в школата "Интернационал спорт".

В Париж започва подготовката си за участие в европейската борба - кеча. Поема го тренбюр - французин, на когото е запазена снимката, но името му не знаем. За кратко време той е готов за участие в срещи на европейския тених.

В продължение на няколко години е във Франция, посещава Германия, среща се със световно известни борци, повечето от които побеждава, като: Спазке-Америка, Алфред Филандо - Испания, Дик Перрон - Канада, Кола Квоянин - Грузиния, авашина Газим Сафи и много други.

Завръща се в България заедно със своите другари и българските и чужди борци правят турнир в нашата страна.

Тодор Банков е единственият български борец, който се е борил с Дан Колов в Стара Загора.

През 1941 година посещава големите турски борби, проведени в Истанбул. Тук, за изненада на всички, побеждава най-изтъкнатия турски борец Ибрахим Пехливан, както е отразено в бележките му. Тази му победа раздразнила шовинистичните чувства на някои от тур-

ските организатори и те нареждат да бъде арестуван. Наложила се намесата на нашата легация, Банков бил освободен и се завръща в родината си като победител. Тази случка на времето е била предадена по българското радио.

Като борец е спазвал строго спортния режим. През последните си години той напуска борбата, поради напреднала възраст, позагубил бързината на хватките си, нужната пъргавина, но не загубил силата, която е притежавал. Продължил да участва в различни спортни състезания – по панаири и циркове – вдигане на тежести, чулене на голям камък на гърдите си, късане на синджири с ръце и др.

Силата, която е притежавал и това, което извършвал, са оставили траен спомен за него.

Не трябва обаче да се премълчава фактът, че на силата, здравината и качествата на тези българи преди Девети септември 1944 г. се е обръщало малко внимание. Подкрепака от официалните власти е била нищожна. Те другарски са се опознавали, сдружавали се, подпомагали се, образували някаква спортна група. С нея участвували във вътрешни и международни срещи, получавали награди и така са си поддържали спортната форма. А със своите победи, са издигали името на България, като страна на най-силни мъже.

Тодор Банков неочаквано и рано се раздели с нас. Неизцеримата и коварна болест – рак, се вгнезди в неговия здрав организъм и го победи. Той почина на 5.XII.1972 година.

Неговият пример на спортна слава остана завещание на поколенията.

В заключение, борбата в Русенски окръг от по-далечното и близко минало, съвсем не изчерпва всички прояви в селата на окръга. Посочвам борбата в някои от тях, а за останалите само ще отбележа, че тя се е практикувала във всички села, при най-различни поводи. Не може да не се споменат имената на борци; като Тонито и Хасан Пехливан от Бъзовец, Христо Близнаков и Гено Тошков от Горно Аланово, Борис Боримечката от Батин, Ангел Ковачев от Червен, Пантелей от Тръстеник, Пенчо Пенев от Червена вода, Шабан от Смирненски и много още известни и неизвестни хора, участвували в местните традиции, свързани с народните борби. Те са оставили дия след себе си. Тяхната любов към този спорт се е предала на техните синове и внуци, които при новите съвременни условия продължават да упражня-

ват този спорт и дават принос за развитието и популяризирането на българската борба по всички краища на планетата.

Без да описвам състоянието на този спорт в днешно време, който прераства най-вече в борба на тепих, ще отбележа непрекъснатото израстване на големи и талантиливи борци в Русенски окръг.

Важен дял за тези успехи има средното спортно училище в Русе.

На европейския турнир по фолклорна борба в гр. Скопие през 1968 г. Иван Илиев от с. Батин завоюва златен медал, а на световното първенство по свободна борба в Мар дел Плата – Аржентина, през 1969 г. спечели шампионската титла в категория до 82 кг.

Огнян Николов от Русе, не един път е окичвал гърдите си със златни медали. На европейското първенство по свободна борба в Мадрид, се оказа най-силен в категория до 52 кг и завоюва златен медал. Този успех той повтори на международния турнир "Дан Колов" в Севлиево, където спечели приза "Златния пояс", като най-добър на турнира.

Спас Ангелов от Русе, през 1970 г. в Хускварна – Швеция, стана европейски юношески шампион в категория до 65 кг. Димитър Неков, Еню Стойчев, Людмил Богаевски, Фейзула Арифов, Иван Бояджиев, Димитър Бутков, Хасан Кюлев и други също са възпитаници на русенската спортна школа.

Главната заслуга за този възход на борбата, безспорно, се пада преди всичко на техните треньори: Радослав Радославов, Георги Ачев, Рафил Горанов, както и на останалите ръководители и дейтели на този спорт.

И накрая ще отбележим още един път, че никой друг спорт не е издигал името на България на международното поле, както борбата.

Това съвсем правилно се схвана от партията-ръководителка и българското правителство, които определиха борбата като традиционен и основен спорт, истинско национално богатство, което следва да разширяваме и обогатяваме.

За нас е гордост, че борбата е била и си остава важно средство за патриотичното и комунистическо възпитание на българската младеж. За това извънредно много допринасят нейните традиции, популярност, масовост и международни успехи. Ето смисълът на труда на треньори, специалисти, дейтели, централни и местни физкултурни органи. В него се крие залогът за бъдещите успехи на този спорт в нашата страна.

Съдържание

1. Вместо увод	5
2. Борбата в България	7
3. Борбата в Русенски окръг	9

БОРБАТА В РУСЕНСКИ ОКРЪГ

Редактор - Н. Вежен	Поръчка 1559	Тираж-1000
Стилов редактор и коректор - А. Нухов		Формат 70/100/16
Технически редактор - В. Белева		Печатни коли 1,75

ЕДНПКФКС - Издателско - печатна база

